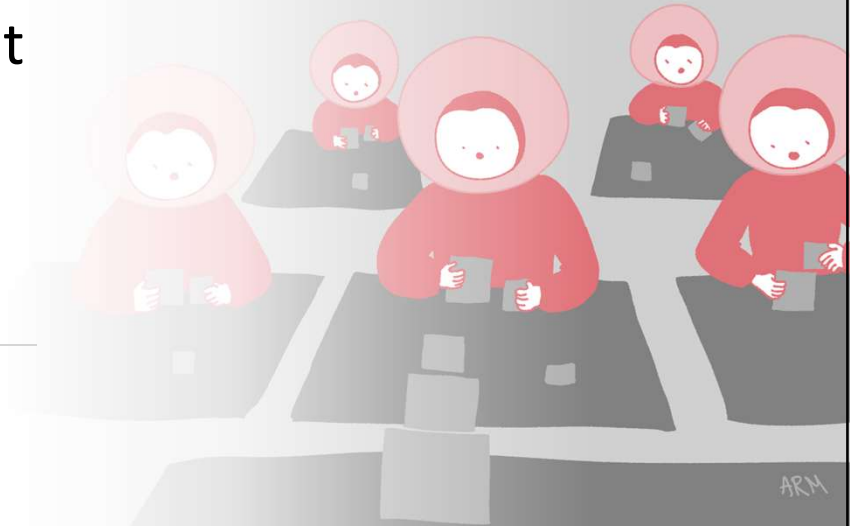

Hannah Arendt Totalitarisme

6

Petra Bolhuis
Maieutiek 2026

1

Voldoende en noodzakelijke voorwaarden

- De dreiging op tijd onderkennen is Arendt's doel.
- **Noodzakelijke voorwaarden** vormt een lijstje van kenmerken die we als welwillende burgers in de gaten moeten houden om niet – weer- overvallen te worden door een totalitaire beweging.
- **Voldoende voorwaarden** is het moment dat de maat vol is. En we kunnen-alweer achteraf- stellen dat, ook al nemen we steeds meer gebeurtenissen waar die op het lijstje staan, de voldoende voorwaarden gewogen worden door mensen die niet echt of overzien wat er gebeurt tot het te laat is. We moeten het dus vnl. hebben van alertheid op de noodzakelijke voorwaarden.

2

Maieutiek_Totalitarisme_2026

2

De beweging wil én winnen én instabiel blijven

“Het punt is dat zowel Hitler als Stalin tot op het laatst stabiliteit beloofden, om te verbergen dat ze van plan waren een toestand van permanente instabiliteit te scheppen. (...) De totalitaire heerser wordt immers geconfronteerd met een tweevoudige taak, die op het eerste gezicht tegenstrijdig lijkt, om niet te zeggen absurd: hij moet de fictieve wereld van de beweging uitbouwen tot een tastbare, alledaags werkende realiteit, en hij moet tegelijkertijd voorkomen dat deze nieuwe wereld een nieuwe stabiliteit verwerft; want als de wetten en de instituties van de beweging zich zouden stabiliseren, zou dit ongetwijfeld de beweging zelf liquideren, en met haar de hoop op een uiteindelijke verovering van de wereld. De totalitaire heerser moet ten allen prijze vermijden dat de normalisering het punt bereikt waarop zich een nieuwe wijze van leven zou kunnen ontwikkelen - een levenswijze die na een zekere tijd haar bastaardkwaliteiten zou kunnen verliezen en haar plaats zou kunnen innemen tussen de onderling erg verschillende en sterk contrasterende levenswijzen van de naties op aarde.” (204/205)

- d

3

Maieutiek_Totalitarisme_2026

3

Het verschil totalitarisme –dictatuur en wat er kan gebeuren

“Het punt is veeleer dat onze verbijstering over het anti-utilitaire karakter van de totalitaire staatsstructuur ontspringt aan de foutieve opvatting dat we al bij al te maken hebben met een normale staat - een bureaucratie, een tirannie, een dictatuur -, aan het feit dat we de nadrukkelijke verklaringen van de totalitaire heersers over het hoofd zien waarin ze stellen dat ze het land waar ze toevallig de macht grijpen alleen beschouwen als het tijdelijke hoofdkwartier van de internationale beweging, op weg naar de verovering van de wereld, dat ze overwinningen en nederlagen berekenen in termen van eeuwen of millennia, en dat de mondiale belangen altijd voorrang hebben op de lokale belangen van hun eigen territorium.” (227)

- d

4

Maieutiek_Totalitarisme_2026

4

Experimenten tegen de werkelijkheid

- Arendt zegt dat zowel in Duitsland als in Rusland geen staatsvorm werd ontwikkeld, anders dan als façade naar de niet-totalitaire buurlanden.
- De verkregen macht werd gebruikt om te gaan experimenteren tégen de werkelijkheid. Een werkelijkheid van politiek die moet leveren aan zijn volgelingen nu de partij niet tegen anderen streed, maar zelf regeringsmacht had.
- Die strijd tegen de werkelijkheid voorkomt de werkelijkheid van normale politiek en gaat van toenemende zuiveringen en geweld tot concentratiekampen. (207)

5

Maieutiek_Totalitarisme_2026

5

Waar het op normale politiek lijkt, moeten mensen juist verder kijken

- Internationale afspraken zijn de façade (209)
 - Verdubbeling van de macht,*
 - Verdubbeling van diensten en instituties, (213)**
- ➔ De feitelijke macht werd een mysterie (214)

* voorbeeld instituut voor Joodse vraagstuk op blz. 216

**Zie noot 17 blz. 296. De vormen van de Duitse republiek bleven een tijdlang behouden, en dat was de uiterlijke en zichtbare regering. Maar het werkelijke gezag in de staat bevond zich buiten en boven de wet en berustte bij het leidende corps van de nazipartij.

Maieutiek_Totalitarisme_2026

6

6

‘Waanzin van de leider’ wordt verkeerd begrepen

“Wat de observerende buitenstaander treft als een 'kolossaal waanzinnig stuk', is niets anders dan het gevolg van de **absolute prioriteit van de beweging, niet alleen over de staat, maar ook over de natie, het volk en de machtsposities die de heersers zelf bekleden**. De reden waarom de vernuftige kunstgrepen van de totalitaire heerschappij - met de absolute en onovertroffen concentratie van macht in de handen van één man - nooit eerder uitgeprobeerd werden, is dat geen enkele ordinaire tiran ooit krankzinnig genoeg was om alle beperkte en lokale belangen - economische, nationale, menselijke, militaire - opzij te schuiven, ten voordele van een zuiver fictieve werkelijkheid in een of andere, onbepaald ver verwijderde toekomst.(...) De staatsmachine (...); wat het binnenland betreft bestaat hun functie erin vertrouwen te wekken bij de massa van gecoördineerde burgers; wat het buitenland betreft moeten ze vooral de niet-totalitaire buitenwereld voor de gek houden.”(228)

- d

7

Maieutiek_Totalitarisme_2026

7

Despotisme of totalitarisme het verschil wordt langzaam zichtbaar

Totalitarisme en despotisme lijken sterk op elkaar in de beginfase, zolang er nog sprake is van oppositie.(239)

Fase 1

Geheime vijanden worden opgespoord en oppositie bestreden.

In 1935 (Hitler) en 1930 (Stalin) wordt alle georganiseerde oppositie geliquideerd. Dat is het eind van de beginfase volgens Arendt.

8

Maieutiek_Totalitarisme_2026

8

Objectieve vijanden aanwijzen en bestrijden

Fase 2

Terreur neemt toe en niet af als de macht er is. In plaats van tegen de oppositie, wordt nu de strijd tegen **objectieve vijanden** pas echt gestart.

“De Joden in nazi-Duitsland of de afstammelingen van voormalige heersende klassen in sovjet-Rusland werden dus niet echt verdacht van enige vijandelijke actie; zij waren door het regime tot 'objectieve' vijanden verklaard, in overeenstemming met zijn ideologie.”(242)

9

Maieutiek_Totalitarisme_2026

9

Steeds nieuwe objectieve vijanden aanwijzen en bestrijden

Fase 3

Tegen de tijd dat consolideren zou kunnen omdat de oppositie en de objectieve vijanden uit de weg zijn, worden er nieuwe vijanden aangewezen.

Dat is ook het moment dat er nieuwe gebieden worden veroverd. Ook daar moet 'eigen volk' worden gered en moeten externe vijanden worden bestreden. Denk aan Poetins verhaal over de fascistten in de Oekraïne die de echte Russen daar bedreigen.

De beweging heeft ruimte en mensen nodig, om te strijden en te bestrijden. Alles om maar niet te hoeven consolideren.

Maieutiek_Totalitarisme_2026

10

Geheime acties die binnen de wet én daarbuiten kunnen staan

Vanaf fase 2 en vooral fase 3

Geheime acties kunnen plaatsvinden omdat men onafhankelijke financiële middelen heeft. Dat heeft men gemeen met niet- totalitaire geheime diensten. Maar verder staat de politie niet buiten de wet: ze belichaamt de wet! (249)

Provocatie wordt enerzijds verboden, maar het wordt ook algemeen omdat ieder gesprek achteraf als een provocatie kan worden uitgelegd.

Dubbele relaties -met degene die 'politie' zijn en met hun tegenstanders- zijn dé manier om op te klimmen.

11

Maieutiek_Totalitarisme_2026

11

Alles is mogelijk, maar niet iedereen kan die waarheid aan

Fase 4

Geheime genootschappen worden het model voor de totalitaire beweging en m.n. voor de wel/niet geheime politie.

'Normale mensen weten niet dat alles mogelijk is' Dit is het zinnetje dat de gruwelen teweeg brengt!(260)

Het monsterlijke moet dan ook ver van de gewone mensen blijven; geen rapport of bericht bevat de echte feiten.

Daardoor weten we ook niet wie van de massa deze werkelijkheid acceptabel of wenselijk zouden vinden.(261)

12

Maieutiek_Totalitarisme_2026

12

Fase 5 Totale overheersing

“De stabiliteit van het totalitaire regime hangt af van het feit dat de fictieve wereld van de beweging afgeschermd wordt van de buitenwereld; op precies dezelfde manier hangt het experiment van de totale overheersing in de concentratiekampen af van het feit dat de kampen verzegeld worden, afgedicht tegen de wereld van alle anderen, de wereld van de levenden in het algemeen, zelfs tegen de buitenwereld van een land met een totalitaire regering. Deze isolatie verklaart de bijzondere onwerkelijkheid en het gebrek aan geloofwaardigheid die elke verslaggeving over de concentratiekampen kenmerken en die een van de hoofdproblemen vormen voor een waarachtig verstaan van de totalitaire overheersing, want deze laatste staat of valt met het bestaan van deze concentratie- en uitroeiingskampen; hoe onwaarschijnlijk het immers ook moge klinken, deze kampen zijn de ware en centrale institutie van de totalitaire organisatorische macht.”(262/263)

13

Maieutiek_Totalitarisme_2026

13

Totale overheersing

“De totale overheersing streeft ernaar de oneindige pluraliteit en verscheidenheid van menselijke wezens zo te organiseren alsof de hele mensheid slechts één individu was.”(261)

De kampen zijn om uit te roeien en te vernederen, maar het zijn ook experimenten om de mens om te vormen tot een ding.

De menselijke pluraliteit en nataliteit wordt er vernietigd. Maar – en dat is de bron van Arendt’s hoop: dit lukt nooit voor langere tijd.

14

Maieutiek_Totalitarisme_2026

14